

Rafał ROGUSKI* (UPH Siedlce, Polska)

Sprawozdanie Komendy Policji Państwowej na Małopolskę za styczeń 1920 r. (Report of the State Police Headquarters in Małopolska for January 1920)

<https://doi.org/10.34739/his.2020.09.13>

Abstract: *The presented text concerns the source material describing the internal security of Galicia, here referred to as Małopolska. The document comes from the collection of the State Archives of Lviv Oblast in Ukraine – the collection of the Provincial Office in Lviv. This is a monthly report of the State Police Headquarters in Małopolska for January 1920.*

Key words: Galicia, internal security, source material, polish-soviet war 1920

Lata 1918-1921 to okres walki o granice odrodzonej Rzeczypospolitej. Zmagania o jej kształt terytorialny rozpoczęły się walkami o Lwów, a zakończyły (przynajmniej w teorii) podpisaniem 18 marca 1921 r. w Rydze traktatu pokojowego między Polską a Rosją i sowiecką Ukrainą. W rzeczywistości przez cały okres międzywojenny wschodnie pogranicze stanowiło obszar zagrożony wrogim działaniem Rosji sowieckiej lub nacjonalistycznych organizacji ukraińskich.

Nazwa Galicja Wschodnia określa część terytorium Polski obejmujące późniejsze województwa lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie w granicach określonych Ustawą z dnia 3 grudnia 1920 r.¹. Województwa te nazwano południowo-

* ORCID iD 0000-0002-3635-6768. rafał.roguski@uph.edu.pl; Materiały z zasobu Centralnego Archiwum Historycznego we Lwowie oraz Państwowego Archiwum Obwodu Lwowskiego zostały pozyskane dzięki realizacji grantu Narodowego Centrum Nauki. Grant Miniatura 1 Nr 97/17 G. Kresy południowo-wschodnie Drugiej Rzeczypospolitej w latach 1918-1923.

¹ Ustawa z dnia 3 grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II instancji (województw) na obszarze b. Królestwa Galicji i Lodomerii z W. Ks. Krakowskim oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej obszarach Spisza i Orawy. Dz.U. 1920 nr 117 poz. 768. Zgodnie z nią w skład województw południowo-wschodnich wchodziły województwa: II Województwo Lwowskie: powiaty Bóbrka, Brzozów, Cieszanów, Dobromiń, Drohobycz, Gródek, Jarosław, Jaworów, Kolbuszowa, Krosno, Łańcut, Lwów miasto, Lwów powiat, Lisko, Mościska, Nisko, Przemyśl, Przeworsk, Rawa, Rudki, Rzeszów, Sambor, Sanok, Sokal, Stary Sambor, Strzyżów, Tarnobrzeg, Żółkiew. III Województwo Stanisławowskie: Bohorodczany, Dolina, Horodenka, Kałusz, Kołomyja, Kossów, Nadwórna, Peczeniżyn, Rohatyn, Skole, Śniatyń, Stanisławów, Stryj, Tłumacz, Turka, Żydaczów. IV Województwo Tarnopolskie: Borszczów, Brody, Brzeżany, Buczacz, Czortków, Husiatyn, Kamionka, Podhajce, Przemyślany, Radziechów, Skalań, Tarnopol, Trembowla, Zaleszczyki, Zbaraż, Zborów, Złoczów.

wschodnimi. Obszar ten zamieszkiwali Ukraińcy zwani Rusinami, Polacy, Żydzi, Niemcy, Ormianie, Czesi oraz ludność rusińska-Huculi. Na południu i wschodzie regionu przeważał żywioł ukraiński, a Polacy na wielu obszarach stanowili zdecydowaną mniejszość. Głównymi miastami Galicji Wschodniej były Lwów, Stanisławów i Tarnopol, a Galicji Zachodniej Kraków, Tarnów oraz Rzeszów². W monarchii austro-węgierskiej interesujący nas region wchodził w skład kraju koronnego Królestwa Galicji i Lodomerii. Po rozpadzie Austro-Węgier w 1918 r. władzę w Krakowie i Galicji Zachodniej objęła Polska Komisja Likwidacyjna. Traktatem w Saint-Germain-en-Laye 10 listopada 1919 r. Austria zrzekła się Galicji. Na obszarze Galicji Wschodniej toczyła się wojna polsko-ukraińska, zakończona 25 czerwca 1919 r. zwycięstwem wojsk polskich. 18 maja 1919 r. rozpoczęła się polska ofensywa w Galicji Wschodniej przeciwko wojskom Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. 24 maja 1919 r. została podpisana umowa o współpracy wojskowej między rządem Rzeczypospolitej a Dyrektoriatem Ukraińskiej Republiki Ludowej. Miesiąc później, 25 czerwca Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej w Paryżu zezwoliła Polsce na zorganizowanie tymczasowej administracji wojskowej w Galicji Wschodniej po rzekę Zbrucz. 21 listopada 1919 r. Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej w Paryżu przyznała Polsce 25-letni mandat nad Galicją Wschodnią. Nadzór nad jego sprawowaniem powierzono Lidze Narodów. 2 grudnia 1919 r. w Warszawie delegacja URL w Warszawie uznała Zbrucz za rzekę graniczną³. W styczniu 1920 r. Wojsko Polskie zdobyło Dyneburg i jego okolice do linii Dźwiny⁴. Ostateczne przyznanie Polsce całości terenów byłej Galicji nastąpiło 15 marca 1923 r. na podstawie decyzji Konferencji Ambasadorów⁵.

Galicja Wschodnia charakteryzowała się bardzo niskim potencjałem ekonomicznym. Poza niewielkimi złożami ropy naftowej i węgla w Zagłębiu Borysławsko-Drohobyckim nie dysponowała wystarczającym zasobem surowców. W ślad za tym szedł niski poziom produkcji przemysłowej. Region był uzależniony od dostaw zza granicy, a te wskutek zagrożenia lub blokady szlaków komunikacyjnych (m.in. prowadzących przez Rumunię i Czechosłowację) były blokowane. Natomiast w miarę korzystna na tle innych regionów Polski była sytuacja aprowizacyjna.

² Rada Ambasadorów 15 marca 1923 r. wydała decyzję o uznaniu suwerennej władzy Rzeczypospolitej Polskiej nad Galicją Wschodnią z zastrzeżeniem nadania jej statusu autonomicznego. Namiastkę tej autonomii stanowiła Ustawa z dnia 26 września 1922 r. o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, a w szczególności województwa lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. Dz.U. 1922 nr 90 poz. 829.

³ KLIMECKI 2000: 249.

⁴ O polsko-ukraińskiej umowie z 24 maja 1919 r., tzw. układzie Kudrynowski-Paderewski patrz np. LEGIEĆ 1998.

⁵ 15 marca 1923 r. Rada Ambasadorów wydała decyzję o uznaniu suwerennej władzy Rzeczypospolitej Polskiej nad Galicją Wschodnią z zastrzeżeniem nadania jej statusu autonomicznego. Namiastkę tej autonomii stanowiła Ustawa z dnia 26 września 1922 r. o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, a w szczególności województwa lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. Dz.U. 1922 nr 90 poz. 829.

Pomimo niskiej wydajności upraw i zacofanych metod produkcji zwierzęcej obszar ten na wypadek wojny był samowystarczalny⁶.

Galicja Wschodnia była regionem zróżnicowanym etnicznie, choć proces tworzenia się nowoczesnego narodu ukraińskiego rozpoczął się w zasadzie dopiero pod koniec XIX w. Wiązało się to z niskim poziomem wykształcenia mas ludowych. Wyższe warstwy społeczeństwa galicyjskiego były spolonizowane. Z chwilą rozpowszechnienia haseł separatystycznych, a następnie nacjonalistycznych, jednolite dotychczas wschodnie pogranicze zaczęło się różnicować narodowościowo. Proces ten miał charakter uniwersalny i dotyczył całej środkowo-wschodniej Europy. Reprezentanci nowych ruchów narodowych kwestionowali potrzebę i sens odrodzenia państwa w jego przedrozbiorowych granicach historycznych. Z czasem nacjonaści ulegali radykalizacji głosząc potrzebę utworzenia państw narodowych. Polskie środowiska niepodległościowe potraktowały to jako zamach na tradycje jednolitej i tolerancyjnej Rzeczypospolitej⁷. Ukraińcy z Galicji mieli wysoki poziom świadomości obywatelskiej ukształtowany przez monarchię Habsburgów oraz działania ukraińskich organizacji kulturalno-oświatowych⁸. Wśród Ukraińców kwestia narodowa łączyła się z rewolucją społeczną. W czasie wojny polsko-sowieckiej Ukraińcy z Galicji Wschodniej uważali, że po jej zakończeniu przy wsparciu aliantów, w tym Wielkiej Brytanii powstanie niepodległe państwo ukraińskie. Natomiast chłopci będący pod wpływem bolszewickiej agitacji, ale również polska biedota, czy Huculi liczyli na wkroczenie Armii Czerwonej⁹. Bolszewicy widzieli w Galicji Wschodniej i Bukowinie teren, którego opanowanie umożliwi Armii Czerwonej przeniesienie rewolucji na Węgry i do Austrii, a w dalszej perspektywie na południe Europy. Ukraińscy bolszewicy uważali Galicję Wschodnią za swoją ziemię etniczną, która powinna stać się częścią Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Rad¹⁰. Natomiast bolszewicy rosyjscy z Leninem na czele nie dostrzegali w Ukraińcach oddzielnego narodu i odmawiali im prawa budowy własnej państwowości. Byli w stanie uznać suwerenność organizmów państwowych utworzonych przez Tadżyków, Ormian, Gruzinów, Finów, Litwinów czy inne narody niesłowiańskie, ale nie Ukraińców¹¹. Już w latach 1914-1916 Rosjanie represjonowali galicyjskich Ukraińców zakładając, że nie ma żadnego narodu ukraińskiego, za to jest jeden naród rosyjski¹².

Pod względem administracji wojskowej tworzące się państwo polskie zostało podzielone na Okręgi Wojskowe. 7 lipca 1919 r. zgodnie zarządzeniem Ministerstwa Spraw Wojskowych dokonano zmiany terenowej administracji wojskowej, która w takim kształcie funkcjonowała do końca wojny polsko-sowieckiej. Zniesiono

⁶ ŁACH 2006: 172.

⁷ EBERHARDT 2015: 15.

⁸ HUD 2018: 284.

⁹ GRÜNBERG, SPRENGEL 2005: 292.

¹⁰ KLIMECKI 2006: 21.

¹¹ KLIMECKI 2006: 22.

¹² RUTKOWSKA 2017: 28.

Dowództwa Okręgów Wojskowych, a na ich miejscu powstały Okręgi Generalne o jednolitej strukturze¹³. Najniższymi strukturami terenowymi Okręgów Generalnych były komendy miast, garnizonów i placów¹⁴. Komendy miast istniały w Warszawie, Lublinie, Kielcach, Łodzi i Lwowie, a w mniejszych miejscowościach powołano komendy placów i garnizonów.

W latach 1918-1919 tymczasowym organem administracji w Galicji i na Śląsku Cieszyńskim była Polska Komisja Likwidacyjna. W jej kompetencjach leżało m.in. bezpieczeństwo regionu. Za sprawy wojskowe odpowiadał powołany do życia w dniu 31 października 1918 r. Wydział Wojskowy, który swoje kompetencje miał dzielić z krakowską Komendą Wojskową. Główna rola tego wydziału polegała na zabezpieczeniu finansowym oraz materiałowym sił zbrojnych. Pod koniec listopada 1918 r. Komenda Wojskowa w ramach reorganizacji obejmującej również inne ziemie polskie została przemianowana na Dowództwo Okręgu Generalnego. W styczniu 1919 r. z części obszaru Okręgu Generalnego Krakowskiego został wydzielony cały okręg przemyski i jeden powiat z okręgu rzeszowskiego. Komendę nad nimi objęło dowództwo Wojsk Polskich na Galicję Wschodnią¹⁵.

W pierwszych miesiącach 1920 r. Galicja Wschodnia znajdowała się na obszarze operacyjnym podległym Naczelnemu Dowództwu WP. Dopiero w kwietniu 1920 r. siedem powiatów Galicji Wschodniej (Zbaraż, Tarnopol, Skala, Trembowla, Czortków, Husiatyn i Borszczów) przeszło z terenu etapowego i operacyjnego do Dowództwa Okręgu Generalnego Lwów¹⁶.

Organem wykonawczym władz państwowych była Policja Państwowa, podlegała Ministrowi Spraw Wewnętrznych i wyszkolona na wzór wojskowy. Strukturę Policji Państwowej przystosowano do podziału administracyjnego kraju. Policja dzieliła się na komendy okręgowe łączące kilka lub kilkanaście komend powiatowych, komendy powiatowe odpowiadające powiatom i komisariaty obejmujące większe miasta lub dzielnice w dużych miastach. Najniższym szczeblem organizacji był stały posterunek w gminie. W miastach będących samodzielnią jednostką administracyjną policja była zorganizowana na prawach komendy powiatowej lub okręgowej. Przy komendach okręgowych funkcjonowały urzędy śledcze¹⁷. Funkcję Komendanta Głównego Policji Państwowej w okresie od 24 lipca 1919 r. do 20 kwietnia 1922 r.

¹³ WRZOSEK 1992: 66.

¹⁴ Centralne Archiwum Wojskowe, I. 341. 1. 67 Naczelna Komenda Wojsk Polskich we Lwowie. Akta z listopada i grudnia 1918 r. Rozkazy dzienne za czas od 5 XI – 4 XII 1918 r., Rozkaz dzienny Komendy Naczelnej Wojsk Polskich we Lwowie nr 11 z dnia 14 listopada 1918, k. 24.

¹⁵ PRZENIOSŁO 2010: 151, 152, 154.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 26 kwietnia 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia organizacji Policji Państwowej na dalszych 7 wschodnich powiatów Małopolski, wydane na zasadzie art. 3 przepisów przejściowych do ustawy o Policji Państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. Art. 1. (Dz. Pr. P. P. № 61, poz. 363).

¹⁷ Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej Dziennik Praw, Państwa Polskiego 1919, nr 61, poz. 363. Art. 4-5.

pełnił Władysław Henszel. Policja Państwowa w czasie wojny polsko-sowieckiej była oprócz Żandarmerii Polowej i Żandarmerii Polowej Etapowej główną instytucją odpowiedzialną za bezpieczeństwo na terenach leżących za linią frontu.

Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego we Lwowie, Zespół Lwowski Urząd Wojewódzki. Wydział Prezydialny Fond 1, opis 57, teczka 28.

Komenda Policji Państwowej na Małopolskę L. prez. 394

Sprawozdanie za styczeń 1920 r.

Lwów, dnia 6. Lutego 1920 r.

Sytuacja polityczna w Małopolsce w styczniu 1920 r. przedstawia się na ogół pomyślnie.

Wedle sprawozdań powiatowych Komend Policji Państwowej w Tłumaczu, Bohorodczanach, Bóbrce, Rohatynie, Rudkach, Stanisławowie i Kałuszu, stosunki polityczne nie pozostawiają nic do życzenia. Ludność ruska¹⁸ zachowuje się biernie i wykonuje rozkazy władz polskich. W innych powiatach a to i w skolskim, rawskim (Lubycza Kniazia, Żurawiec i Uhnów), nadwórniańskim, żydaczowskim i lwowskim niewyśledzone dotąd indywidua rozsiewają wśród ciemnej ruskiej ludności zmyślane wieści o zwycięstwach bolszewików nad Wojskami Polskimi i rychłym wkroczeniu bolszewików do Małopolski. Najprawdopodobniej ma się tu do czynienia z uwolnionymi z obozu internowanych działaczami ukraińskimi, którzy nie mogąc w inny sposób działać na szkodę Państwa, obrali taktykę szerzenia popłochu wśród bezkrytycznej ludności i utrzymywania jej w ciągłym niepokoju, a tem samem osłabiania ufności teje w trwałość rządów polskich we wschodniej Małopolsce. W powiecie lwowskim dała się ponadto zauważyć silniejsza agitacja wśród duchowieństwa ruskiego.

W powiecie Samborskim ruch ukraiński wzmaga się nieco podsycony tajną agitacją działaczy i agitatorów zwolnionych z obozu internowanych.

W powiecie doliniańskim wykryto kilka wypadków agitacji antypaństwowej. W powiecie liskim¹⁹ ruscy działacze (księża i nauczyciele) rozsiewają wieści o poważnych zmianach z nastaniem wiosny, odnośnie do rządów, jednak mało znajdują wiary u ogółu. W powiecie sanockim daje się zauważyć silny ruch organizacyjny wśród żydów. Szerzy się tam agitacja bundowców²⁰, przekradająca się z b. Kongresówki²¹.

Tak Rusini jak i Żydzi prowadzi swe agitacje o których mówią bardzo skrycie.

W miejscowościach granicznych zachodniej Małopolski okupanci ujawniają się za pomocą czasopism i pism ulotnych (rzucanych między innymi w Nowym Targu z latawca). Chcą zjednać sobie ludność na terenach plebiscytowych, także za pomocą dostarczania środków żywności, sprzedaży narzędzi i maszyn rolniczych po niskich cenach, co przemawia do serca ludu rolniczego, ale bezskutecznie, gdyż duch narodowy w ludności stoi za wysoko aby dał się wziąć na lep okupantom. Towarzystwa oświatowe i komitety niesienia pomocy biednej

¹⁸ Nazwą ludności ruskiej określano Ukraińców.

¹⁹ Dziś Lesko, miasto w woj. podkarpackim.

²⁰ Ogólnožydowski Związek Robotniczy „Bund” na Litwie, w Polsce i w Rosji. KASSOW 2017.

²¹ Karta 73.

ludności rozwijają szeroką akcję w okręgu krakowskim, aby usunąć braki, jakie na tle aprowizacji się wyłoniły.

Stosunki bezpieczeństwa: w obrębie powiatowych Komend Policji w Tłumaczu, Bohorodczanach, Bóbrce i Żydaczowie należy uważać za normalne. Zdarzają się wprawdzie sporadyczne wypadki drobnych kradzieży na tle głodowym, sprawcy najczęściej bywają wykryci. Również w powiatach: doliniańskim, kałuskim, rudeckim i lwowskim stosunki bezpieczeństwa zostały opanowane, a w kilku wypadkach kradzieży koni oraz w wypadku poważniejszej kradzieży drutu telefonicznego na szkodę Skarbu Państwa (powiat lwowski) sprawcy zostali wykryci i oddani władzom sądownym.

Gorzej przedstawiają się stosunki bezpieczeństwa w powiecie [...]tyńskim²² gdzie poza wykrytą kradzieżą koni zaszedł wypadek podwójnego skrytobójczego morderstwa. Wdrożone śledztwo wykryło 3 sprawców, których też oddano sądowi.

W powiecie Rawa Ruska niewyśledzeni dotąd sprawcy dokonali morderstwa rabunkowego w Pulcach ad Kamionka Wołoska. W drugim wypadku usiłowanego morderstwa został sprawca wykryty.

W mieście Lwowie należy stan bezpieczeństwa uważać za silnie zagrożony, stosunki bezpieczeństwa pogarszają się z każdym prawie dniem. Kradzież, rabunki i włamania, a nawet morderstwa tworzą zwykłą tragedię dnia powszedniego²³.

Do najpoważniej zagrożonych należy jedna zaliczyć powiat żółkiewski, w obrębie którego w krótkim okresie czasu zdarzyło się 5 wypadków rabunków, 6 kradzieży wykrytych, 2 niewykryte i 1 morderstwo. Podejrzanie w tych wypadkach pada na żołnierzy 14 Pułku Ułanów, z pośród których wydelegowana specjalna przez Dowództwo Okręgu Generalnego Lwów, komisja śledcza przyaresztowała dotąd 21 ludzi. Zastraszające rozmiary przybrały kolejowe kradzieże bagaży i towarów w okręgu Dyrekcji kolei państwowej w Stanisławowie i Lwowie – głównie na przestrzeni: Lwów – Persenkówka – Bóbrka, następnie Buczac – Pyszkowce – Dzuryn, wreszcie na dworcach w Chodorowie, Potutorach i w Stanisławowie, które to kradzieże pomimo energicznych zarządzeń administracyjnych nie udały i w dalszym ciągu się powtarzają. Komenda Policji Państwowej zarządziła ze swej strony, że codziennie jedna (sic!) patrol jedzie wieczorem ze Lwowa do Stanisławowa, a równocześnie druga patrol w odwrotnym kierunku, celem czuwania nad nocnymi transportami.

Trudność opanowania bezpieczeństwa na dworcach i kolejach leży w tem, że wskutek szczupłego stanu ludzi nie może Komenda Policji Państwowej użyć większej ilości funkcjonariuszów do tego celu, dalej z tego powodu, że w kradzieżach biorą udział przeważnie sami kolejarze względnie w spółce z wydalonymi kolejarzami. Na odbytej konferencji władz bezpieczeństwa i organów Dyrekcji kolejowych omawiano środki zaradcze, a odpowiednie wnioski zostaną wkrótce przedłożone kompetentnym władzom centralnym z prośbą o zatwierdzenie mających się wydać zarządzeń.

W okręgu krakowskim sprawa bezpieczeństwa publicznego przedstawia się niezadawalająco. Kradzieże powtarzają się sporadycznie w całym okręgu, a w szczególności kradzieże środków żywności i innych towarów codziennego użycia. Kradzieże te mają miejsce szczególnie na kolejach żelaznych, Nadto na przestrzeniach kolejowych Podłęże – Niepołomice

²² Nazwa powiatu nieczytelna. Chodzi o powiat rohatyński.

²³ Karta 75.

– Dębica – Rozwadów – Tarnów – Orłów, miały miejsce uszkodzenia urządzeń kolejowych. W tym kierunku wydano odpowiednie zarządzenia.

Wypadki bandytyzmu notowane były w Krakowie, Podgórzu, Bochni, Białej i Rzeszowie. Zauważono, że po straceniu 3 bandytów rabunki w okręgu krakowskim nieco ustały, gdyż wykonanie wyroków podziało zastraszająco na tamtejszą ludność.

Według relacji powiatowych komend przemysłnictwo rozwija się na szeroką skalę w miejscowościach położonych bliżej granicy. Szczególnie bywają przemycana nafta, smary i benzyna.

Należy się spodziewać, że zarządzenia wydane w myśl uchwały Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1920 będą uwieńczone pomyślnym rezultatem a wszelkie przemysłnictwo da się powstrzymać.

W powiecie drohobyckim ruch komunistyczny, jaki przed niedawnym czasem wzmógł się i organizować począł strajki obecnie osłabł. Przyczyniła się do tego poprawa aprowizacji dla robotników i nowe uświadomienie tej warstwy ludności. Zaprzeczyc się jednak nie da, że wśród robotników jest jeszcze znaczna ilość komunistów, którzy wykorzystywaliby każdą nadającą się sposobność do wystąpienia czynnie. Również i na wsi wśród ludu odczuwa się tajną agitację bolszewicką i krążą tam wieści, że armia bolszewicka jest już na granicy Małopolski.

W powiecie żółkiewskim Żydzi sprzyjają zasadom bolszewickim, tu ukazała się potrzeba wdrażania specjalnych dochodzeń ze strony Ekspozytury Oddziału Informacyjnego w Rawie Ruskiej.

Sytuacja ekonomiczna nie uległa zmianie.

Z wyjątkiem powiatu lwowskiego, żydaczowskiego i przeworskiego których stan pod tym względem jest możliwy do zniesienia, w reszcie powiatów istnieją straszne stosunki. We wszystkich powiatach formalnie głód, brak najważniejszych artykułów żywności, ubrań nawet dla szpitali i zakładów kąpielowych – co zagraża poważnie bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu. Na tle braków aprowizacyjnych wybuchł w ostatnim czasie strajk górników i warsztatowców w Brzeszczanach (około 1500 ludzi), który jednak zażegnano. We wszystkich powiatach okręgu lwowskiego i przemyskiego szerzy się w zastraszający sposób epidemia tyfusu płamistego i grypy pochłaniając wiele ofiar²⁴. Przyczynia się do wzrostu epidemii brak odpowiedniej aprowizacji – zaś utrudnia zwalczanie tejże dotkliwy brak opału nawet dla szpitali i dezynfektorów, oraz niemożność gmin podolania własnymi funduszami obowiązkowi walki z epidemią.

Zestawiając sytuację w poszczególnych powiatach i biorąc ją za podstawę do określenia całości położenia musi się stwierdzić, że stosunki pod względem politycznym w Małopolsce, układają się zupełnie pomyślnie. Wśród ludu ruskiego nastąpiło już otrzeźwienie, a jakkolwiek próby agitacji posługującej się fikcją ucisku i jątżenia przeciw Polakom nie ustały, to jednak nie znajduje tak podatnego gruntu jak dawniej. Ludność ukraińska za wiele doznała rozczarowań by iść znowu ochotnie na lep frazesu nacyonalnego i tanich obietnic, tem więcej, że spotyka się na każdym kroku z przychylnością władz rządowych. Nawet wśród pracy ukraińskiej, która zasadniczo stawia postulat wolnej i zjednoczonej Ukrainy, dają się czasem

²⁴ Drugi arkusz ma nagłówek do Prez. L. 394/20 (karta 75 – nie jest to paginacja dokładna).

słyszeć głosy ugodowe (Probij) widzące w szczerzej ugodzie z Polską gwarancję narodowego i kulturalnego rozwoju Rusinów. Są to z pewnością głosy odosobnione, ale niemniej dla obecnej sytuacji charakterystyczne bo przedtem niesłyszane.

Agitacja komunistyczna, prowadzona nieuchwytnie, nie wykazuje tendencji do poważniejszego rozwijania się. Agitacja ta trzyma się zawsze demagogicznej taktyki wyzyskiwania niezadowolonego ludu wiejskiego i w centrach przemysłowych, aby go podnieść przeciwko panującemu systemowi i władzy. Ludność, która jest codziennie świadkami wyzysków spekulacyjnych i niesłychanej lichwy żywnościowej, łatwo pchnąć można ku tym, którzy przyrzekają zarządzenie obecnej nędzy o ile obejmą władzę. Dlatego najlepszym przeciwdziałaniem tej agitacji jest należyta organizacja aprowizacji i obniżenie cen produktów pierwszej potrzeby.

Ogólna opinia społeczna, wyrażająca się w uchwałach rad miejskich zgromadzeń i w prasie domaga się naprawy aprowizacji przez energiczne ściganie paskarzy wszelkiego rodzaju i ściąganie kontyngentu zboża, dalej przez przeprowadzenie kontroli zagadnień artykułów żywności, przechowywanymi do handlu pokątnego wyjęcia spod obrotu najniezbędniejszych artykułów.

Stosunek ścisły pomiędzy aprowizacją z podatnością na wpływ agitatorów wykazuje Drohobycz, gdzie po polepszeniu się stosunków aprowizacyjnych ruch agitatorski zmalał.

Krecią, destrukcyjną ustawiczną robotą wewnątrz państwa prowadzą Żydzi, wywożą żywność i monety za granicę, wywołują zamieszanie handlowe poprzez spekulację na markach i koronach, powodują zamęt i wycofanie drobnych monet z obiegu i w ten sposób przyczyniają się do utrzymania niezadowolonego i fermentu wśród ludności. Przykładem tej roboty był fakt skonfiskowania w jednym dniu w żydowskich kawiarniach około pół miliona drobnych koron w tym właśnie czasie, kiedy wojsku i urzędnikom wypłacić nie można było zdawkowych monet.

Wśród licznych niedomagań życia wojennego zwraca uwagę wzrost bandytyzmu, kradzieże rabunkowe, włamania i kradzieże kolejowe. Przyczyną tych smutnych stosunków jest z jednej strony upadek moralności, niechęć do pracy oraz chęć łatwego posiadania pieniędzy, a z drugiej strony ciężkie warunki aprowizacyjne. Ważnym powodem wzmaganie się napadów rabunkowych po wsiach jest okoliczność, że chłopcy posiadają nieraz znaczne zapasy gotówki wskutek wysokich cen otrzymanych za swe produkty, bądź przesłane od krewnych z Ameryki.

Policja Państwowa tropi bandytów często z narażeniem życia i w większości wypadków ujmuje i odstawia winnych do sądu.

Stosunek wzajemny pomiędzy ludnością cywilną, wojskiem i Policją jest życzliwy. Ludność odnosi się przychylnie do organów Policji Państwowej, a nawet w niektórych powiatach bierze czynny udział w tępieniu bandytów.

Organizacja Policji Państwowej postępuje normalnie.

Otrzymują: Komenda Gł. Pol. Państw. W Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Generalny Delegat Rządu we Lwowie.

W okresie wojen o granice odradzającej się Rzeczypospolitej poważnym zagrożeniem dla polskich władz we wschodniej części Galicji była inwigilacja przez sowiecką agenturę. Rosja sowiecka utworzyła siatkę wywiadowczą działającą jeszcze długo po zakończeniu działań zbrojnych. Jej wpływom ulegała ludność żydowska, ukraińska oraz Huculi. Ruch komunistyczny osłabiła poprawa zaopatrzenia robotników, wśród których było wielu komunistów.

Wroga agitacja, czy brak lojalności wobec państwa polskiego wśród zamieszkujących Galicję Wschodnią mniejszości narodowych były widoczne przez cały okres międzywojenny stając się zarzewiem tragicznych wydarzeń, które dotknęły ten region w latach drugiej wojny światowej.

Wojny o granice Rzeczypospolitej, ze względu na skomplikowaną sytuację etniczną regionu miały charakter zbliżony do wojny domowej. W wielu przypadkach po obu stronach frontu stali żołnierze pochodzący z tego samego regionu. Niepewność polityczna, ciągłe zagrożenie oraz liczne pobojuwiska jeszcze z czasów Wielkiej Wojny skutkowały tym, że w rękach cywilnej ludności znajdowała się wielka ilość broni palnej. Często była to długa broń wojskowa, którą wykorzystywano głównie do kłusownictwa, ale i do napadów rabunkowych. Szczególnie trudna sytuacja panowała w największym z miast Galicji Wschodniej we Lwowie. Niski poziom bezpieczeństwa charakteryzował też powiat żółkiewski. Wśród przestępstw dominowały rabunki i przestępstwa przeciwko mieniu. Z powyższego dokumentu wynika, że w Galicji Wschodniej nie popełniono wielu morderstw, a te wykryte dotyczyły przede wszystkim tła rabunkowego. Ze względu na problemy ekonomiczne, społeczne, narodowościowe oraz powszechny dostęp do nielegalnej broni Galicja Wschodnia borykała się z problemami bezpieczeństwa przez cały okres międzywojenny. Również w okręgu krakowskim sprawa bezpieczeństwa publicznego przedstawia się niezadawalająco. Okręg krakowski zamieszkiwała przede wszystkim ludność polska. Dotkliwą formą przestępczości były kradzieże dokonywane na kolejach. W tym procederze niejednokrotnie brali udział sami kolejarze. W miejscowościach przygranicznych poważnym problemem stał się przemyt. Przemycano za granicę przede wszystkim żywność, której brakował oraz monety, naftę, smary i benzynę. Powodowało to poważne straty gospodarcze związane ze spekulacją na markach i koronach oraz wycofanie drobnych monet z obiegu. Przemycaniem towarów zajmowała się ludność żydowska. Na początku 1920 r. w regionie za wyjątkiem powiatu lwowskiego, żydaczowskiego i przeworskiego panował głód. We wszystkich powiatach okręgu lwowskiego i przemyskiego szerzyły się choroby zakaźne, przede wszystkim tyfus plamisty i grypa, pochłaniając wiele ofiar.

Sytuacja bezpieczeństwa Galicji Wschodniej uległa oczywiście pogorszeniu wiosną i latem 1920 r., kiedy w nową fazę weszły działania zbrojne wojny polsko-sowieckiej i region stał się areną kluczowych operacji wojskowych jak wyprawa kijowska czy kontrofensywa sowiecka na Lwów. Po zakończeniu wojny polsko-sowieckiej, zawieszeniu broni i podpisaniu traktatu ryskiego, jak wcześniej

wspomniano, wschodnie pogranicze stało się obszarem intensywnego działania bolszewickiej agentury. Na stan bezpieczeństwa negatywnie wpłynął również rozwój ukraińskiego ruchu nacjonalistycznego.

Bibliography

Sources

Centralne Archiwum Wojskowe, I. 341. 1. 67 Naczelną Komendą Wojsk Polskich we Lwowie. Akta z listopada i grudnia 1918 r. Rozkazy dzienne za czas od 5 XI – 4 XII 1918 r., Rozkaz dzienny Komendy Naczelną Wojsk Polskich we Lwowie nr 11 z dnia 14 listopada 1918, k. 24.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 26 kwietnia 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia organizacji Policji Państwowej na dalszych 7 wschodnich powiatów Małopolski, wydane na zasadzie art. 3 przepisów przejściowych do ustawy o Policji Państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. (Dz. Pr. P. P. № 61, poz. 363).

Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej Dziennik Praw, Państwa Polskiego 1919, nr 61, poz. 363.

Ustawa z dnia 26 września 1922 r. o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, a w szczególności województwa lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego. (Dz.U. 1922 nr 90 poz. 829).

Ustawa z dnia 3 grudnia 1920 r. o tymczasowej organizacji władz administracyjnych II instancji (województw) na obszarze b. Królestwa Galicji i Lodomerii z W. Ks. Krakowskiem oraz na wchodzących w skład Rzeczypospolitej Polskiej obszarach Spisza i Orawy. (Dz.U. 1920 nr 117 poz. 768).

RUTKOWSKA J. (2017), *Pamiętnik lwowianki, 1914-1919*, oprac. W. POLAK, S. GALIJ-SKARBIŃSKA, Toruń.

Literature

EBERHARDT P. (2015), 'Koncepcje granic państwa polskiego u progu odzyskania niepodległości', *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej* 4, 9-35.

GRÜNBERG K., SPRENGEL B. (2005), *Trudne sąsiedztwo. Stosunki polsko-ukraińskie w X-XX wieku*, Warszawa.

HUD B. (2018), *Ukraińcy i Polacy na Naddnieprzu, Wołyniu i w Galicji Wschodniej w XIX i pierwszej połowie XX wieku*, Warszawa.

KASSOW S. (2017), 'The Historiography of the Bund', *Polin Studies in Polish Jewry* 29, 121-139.

KLIMECKI M. (2000), *Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią 1918-1919*, Warszawa.

KLIMECKI M. (2006), *Galicyjska Socjalistyczna Republika Rad. Okupacja Małopolski (Galicji) Wschodniej przez Armię Czerwoną w 1920 roku*, Toruń.

LEGIEĆ J. (1998), 'Misja Borysa Kudrynowskiego w Warszawie (kwiecień-sierpień 1919 r.)', *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej* 33, 53-62.

ŁACH W. (2006), 'Uwarunkowania kształtowania systemu obrony południowo-wschodniej granicy Polski po I wojnie światowej', w: *Nad Zbruczem, Dniestrem i Prutem. Podole w dziejach militarnych Rzeczypospolitej (wybrane zagadnienia)*, red. Z. MATUSZAK, A. NAWROCKI, Warszawa.

PRZENIOSŁO M. (2010), *Polska Komisja Likwidacyjna 1918-1919*, Kielce.

WRZOSEK M. (1992), *Wojny o granice Polski Odrodzonej 1918-1921*, Warszawa.